

Pelastakaa Lasten lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Asia: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 22.10.2021, VN/1984/2019

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi (hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi).

Ehdotetut rikostunnusmerkistöt

Suostumusperustaisuus

Pelastakaa Lapset kannattaa ehdotusta säätää seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi suostumusperustaisuuden. Raiskaussäädöksessä vapaaehtoisuuden ilmaiseminen on päädytty määrittelemään laajasti, mikä näkemyksemme mukaan edistää seksuaaliväkivaltaa kokeneen henkilön oikeusturvaa.

Sukupuoliyhteyden määritelmä

Pelastakaa Lapset kannattaa sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamista siten, että se sisältää penetraation ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukuelinten koskettelun suulla, käsillä, sukuelimellä tai jollakin muulla kuten jonkin välineen avulla.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erottaminen aikuisia koskevista säädöksistä

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Tulevan lain tulee suojata kattavasti kaikkia lapsia. Pelastakaa Lapset kannattaa lasten koskemattomuuden suojan vahvistamista erottamalla seksuaalirikoksia koskevat säännökset aikuisia koskevista säännöksistä. Pelastakaa Lapset kannattaa sitä, että lapsen raiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen ovat jatkossa sellaisenaan rangaistavia, eikä suojaikärajaa nuorempien lasten osalta vapaaehtoisuutta arvioida. Pelastakaa Lapset toteaa, että näissä rikosprosesseissa ei tulekaan arvioida lapsen vapaaehtoisuutta, jotta se on lapsen oikeuksien mukaista. On selvää, että tässä tilanteessa - vaikka teko olisi yksittäinen - se aiheuttaa aina lapselle vahinkoa.

Jatkossakin on tärkeää, että nuorten väliset suostumukselliset suhteet voidaan määritellä rangaistavien tekojen ulkopuolelle, kuten hallituksen esityksessä on tuotu esiin. On myös tärkeää, että nuori ei syyllisty rikokseen, jos hän pitää hallussaan itsestään ottamaansa kuvamateriaalia tai materiaalia, jota hän on toisesta nuoresta suostumuksellisesti saanut, vaikka materiaali olisi luokiteltavissa laittomaksi. Tällaisen materiaalin jakaminen suostumuksellisen suhteen ulkopuolelle tulisi jatkossakin olla laitonta. Näin suojataan nuorten suostumuksellisia suhteita ja oikeutta seksuaaliseen itseilmaisuuksiin.

Lasta seksuaalisesti esittävä kuva

Lasta seksuaalisesti esittävästä kuvasta mainitaan, että säädös koskee myös henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. **Pelastakaa Lapset esittää, että tätä määritelmää on tarkennettava ja tarkoitettuja, muita kuin fyysisiin piirteisiin liittyviä perusteita iänmääritykselle avattava vielä tarkemmin. Jos iänarviointi**

perustuu vain henkilön fyysisten ominaisuuksien arviointiin, laki ei tällöin riittävän hyvin suojaa jo murrosiän ohittaneita, alle 18-vuotiaita henkilöitä. Pelastakaa Lapset esittää, että iän määrittämisessä tulisi arvioinnin apuna voida käyttää materiaalin yhteyteen lisättyä tekstiä (kuten tekstiä, jossa mainitaan kuvassa olevan mahdollinen henkilön ikä), tiedoston nimeä (esimerkiksi tekijöiden käyttämää, tunnettua lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvää termistöä), tilaa, jossa lapsi on (esimerkiksi lapsen makuuhuoneen sisustusta), materiaalin sijaintia (esimerkiksi materiaali sijaitsee sivustolla, jossa on lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia) tai kasvopiirteitä (yhdistettynä edellä mainittuihin tekijöihin).

Pelastakaa Lapset esittää, että rikoslain tulisi määritellä laittomaksi materiaali, joka on taltioitu lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen yhteydessä, mutta joka ei ole luokiteltavissa laittomaksi hallituksen esityksen tai nykyisen rikoslain perusteella. Esimerkiksi kuvat, jotka on otettu juuri ennen seksuaalirikosta, joissa lapsi esimerkiksi makaa sängyllä vaatteet päällä, arvioitaisiin tämän esityksen mukaan laillisiksi. Tällainen kuvamateriaali voi kuitenkin olla mahdollista tunnistaa seksuaaliväkivaltilanteesta taltioiduksi, mikäli analysoitavana on kuvasarja (esimerkiksi video pilkottuna yksittäisiksi kuviksi). Tällainen materiaali loukkaa selkeästi seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneen lapsen oikeuksia, vaikka yksittäinen kuva ei täyttäisikään laittoman kuvan määritelmää.

Pelastakaa Lapset katsoo, että materiaalin laillisuutta määritellesä tulisi voida ottaa huomioon se konteksti, missä materiaali on. Esimerkiksi jos lapsesta otettu [arkipäiväinen kuva](#) (kuva, jossa lapsi tekee normaaleja, ikä- ja kehitystasolleen sopivia asioita) on sellaisessa yhteydessä, mikä selvästi asettaa kuvassa olevan lapsen/lapset aikuisen seksuaalisten ajatusten kohteeksi, tulisi tämän kuvan olla laiton tässä yhteydessä, jotta se voidaan tästä yhteydestä poistaa. Tällainen yhteys voi esimerkiksi olla aikuispornografiaa sisältävä sivusto tai sivusto, jossa on lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia.

14 §. Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Pelastakaa Lapset pitää hyvänä esityksen listausta teoista, jotka ovat seksuaalista kajoamista lapseen. Tämä listaus olisi tärkeää olla lakitekstissä. Tärkeää on, että listassa ja tulevassa lakitekstissä on kattavasti huomioitu myös teot, joihin ei sisälly fyysistä kontaktia tekijän ja lapsen välillä.

Pelastakaa Lapset ehdottaa lakitekstin muodoksi seuraavaa: Joka koskettelemalla, teknologian välityksellä tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle muun kuin 12 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon....

Lisäksi Pelastakaa Lapset esittää, että esimerkkeihin lisätään: ”tekijän sukuelimen tai sen kuvan näyttäminen lapselle”.

19 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Pelastakaa Lapset esittää lakiin lisäystä siten, että INHOPE-vihjepalveluverkoston vihjepalvelun tulisi olla Suomessa oikeus välittää palveluntarjoajalle se url-osoite, jossa laiton materiaali sijaitsee. Tätä laajennusta lakiin tukee se, että laittoman lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin poistamisessa on kansainvälisesti käytössä prosessi, josta käytetään englanninkielistä termiä "Notice and Takedown". Vihjepalvelut ovat osa prosessia vastaanottamalla vihjeitä ja välittämällä niitä koskevat tiedot viranomaisille sekä palveluntarjoajille. Tavoitteena on "takedown", eli materiaalin poistaminen. Suomessa Nettivihje ei voi lähettää palveluntarjoajalle materiaalin poistamiseen vaadittua verkko-osoitetta. Jotta pääsy laittomaan lapseen kohdistuvaa

seksuaaliväkivaltaa todistavaan materiaaliin voidaan estää mahdollisimman nopeasti, tulisi Pelastakaa Lapsilla olla oikeus välittää palveluntarjoajalle se url-osoite, jossa laitton materiaali sijaitsee. Tällä hetkellä Pelastakaa Lapset voi välittää palveluntarjoajalle ainoastaan tiedon siitä, että heidän palvelussaan on laitonta materiaalia ja sivustoon liittyvän ip-osoitteen sekä pyytää heitä ottamaan yhteyttä mahdollisimman pian keskusrikospoliisiin tarkempien tietojen saamiseksi. Pelkän ip-osoitteen avulla palveluntarjoajan voi olla haasteellista nopeasti selvittää materiaalin url-osoite, mikä hidastaa pääsyn estämistä kyseiselle sivustolle. Jos url-osoite voitaisiin välittää, voisi palveluntarjoaja ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin pääsyn estämiseksi jo siinä vaiheessa, kun Pelastakaa Lapset välittää heille tiedon asiasta. Koska materiaalin sijainti voi joissain tilanteissa vaihtua maasta toiseen nopeastikin, tulisi Pelastakaa Lapsilla olla oikeus välittää url-osoite myös siinä tilanteessa, jossa materiaali sijaitsee jossain toisessa maassa kuin Suomessa. Url-osoite tulisi voida välittää myös niissä tilanteissa, joissa materiaali ei ole selkeästi luokiteltavissa laittomaksi, mutta joka loukkaa lapsen oikeuksia. Näin Pelastakaa Lapset voisi kehottaa palveluntarjoajaa harkitsemaan pääsyn estämistä myös tällaiseen materiaaliin.

Lisäksi laissa tulee selvästi kriminalisoida teot, joiden tarkoituksena on levittää tietoa siitä, missä laitonta materiaalia on saatavilla, kuten jakamalla laitonta materiaalia sisältävien sivustojen url-osoitteita muille kuin viranomaisille tai INHOPE-vihjepalveluverkostoon kuuluville vihjepalveluille.

§ 21. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito ja INHOPE-vihjepalveluverkostot

Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi sellaista vakiintunutta ja yleisesti hyväksyttyä järjestötoimintaa, jossa työn keskiössä on paljastaa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ja tehdä ilmoitus poliisille tästä toiminnasta. Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä, että tämä järjestöjen tekemä työ tuodaan lakitekstissä selkeästi esille, jotta esimerkiksi Pelastakaa Lasten Nettivihje-toiminto voi jatkaa työtä lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi yhteistyössä kansallisesti ja kansainvälisesti viranomaisten ja vakiintuneiden toimijoiden kanssa.

Euroopan unionin komission odotetaan julkaisevan pian [esityksen](#) lainsäädännöksi, jonka tavoitteena on tehostaa lapsiin kohdistuvan verkkovälitteisen seksuaaliväkivallan torjuntaa. Uuden lainsäädäntöinstrumentin myötä komissio panee täytäntöön kesällä 2020 julkaistua EU:n strategiaa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnan tehostamiseksi. Viime vuosina EU:ta koskevat ilmoitukset lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta verkossa (esim. EU:ssa vaihdetuista kuvista, uhreista EU:ssa jne.) ovat lisääntyneet dramaattisesti: 23 000 ilmoituksesta vuonna 2010 lähes 725 000 ilmoitukseen vuonna 2019, ja ilmoitukset koskivat muun muassa lähes 3:a miljoonaa kuvaa ja videota. On siis selvää, että tätä kasvavaa ongelmaa ratkomaan tarvitaan matalan kynnyksen vihjepalvelu Suomessa, joka toimii kansainvälisten laatustandardien mukaisesti yhteistyössä viranomaisten kanssa, sillä lainvalvontaviranomaiset eivät pysty tätä ongelmaa ilman yhteistyötä ratkaisemaan.

Komission esitys tuo esiin, että on tarkoitus tutkimuksen ja vaikutustenarvioinnin perusteella valmistella eurooppalainen keskus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Keskus antaisi jäsenvaltioille kokonaisvaltaista tukea lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi verkossa ja sen ulkopuolella. Euroopan parlamentti vaati keskuksen perustamista marraskuussa 2019 antamassaan päätöslauselmassa, ja jäsenvaltiot korostivat lokakuussa 2019 hyväksymissään neuvoston päätelmissä olevan tarpeen ottaa käyttöön koordinoitu, monen sidosryhmän toimintamalli. Keskuksen on ajateltu mm. tukevan lainvalvontaviranomaisia

koordinoimalla ja helpottamalla vihjepalvelujen avulla verkossa todetun lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin poistamista.

Komission esitys toteaa myös, että verkossa tapahtuvan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunta vaatii selkeitä sitovia velvoitteita paljastaa ja ilmiantaa verkossa tapahtuvaa seksuaaliväkivaltaa, jotta sekä lainvalvontaviranomaisten että yksityisen sektorin asiaankuuluvien toimijoiden työhön seksuaaliväkivallan torjumiseksi saataisiin lisää selkeyttä ja varmuutta. Komissio toteaa lisäksi esityksessään, että asiaankuuluvat sidosryhmät voivat oikeudellisen kehityksen avulla ehkäistä ja paljastaa kaikki lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvät tapaukset, ilmoittaa niistä ja toimia tuloksellisesti lasten suojelemiseksi ja että sidosryhmiä tuetaan tässä työssä. Lisäksi komission esitys nostaa esiin, että komission rahoittama [Safer Internet keskusten](#) verkosto, johon Pelastakaa Lasten Nettivihje-palvelukin kuuluu Suomessa ([FISIC](#)), tiedottaa turvallisuudesta verkossa ja antaa tukipuhelinpalveluiden ja vihjepalvelujen kautta tietoja, resursseja ja apua hyvin monenlaisista digitaaliseen turvallisuuteen liittyvistä aiheista, kuten groomingista.

Komissio on mukana rahoittamassa yli 40 maan vihjepalvelujen INHOPE-verkostoa helpottaakseen sellaisen lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan todistavan materiaalin poistamista, josta internetin käyttäjä on ilmoittanut nimettömästi. Komissio tukee jatkossakin maailmanlaajuisia toimintaa rahoituksella tehostaakseen kansainvälistä yhteistyötä. Myös [STM \(2021\)](#) Väkivallaton lapsuus toimeenpano- ja viestintä-suunnitelmassa 2020-2025 tuodaan esiin se tavoite, että lapsilla ja nuorilla on tieto ja ohjeistus, mistä saa apua ja minne ilmoittaa seksuaalisesta häirinnästä, houkuttelusta ja seksuaaliväkivallasta ml. digitaalisessa mediassa koettu väkivalta. Tässä toimenpiteenä on mainittu Pelastakaa Lasten Nettivihje-toiminto.

Pelastakaa Lapset esittää, että lain tulisi selvästi mahdollistaa seuraavat asiat: INHOPE-vihjepalvelutyön Suomessa, sisältäen vihjeiden vastaanottamisen, analysoinnin ja välittämisen viranomaiselle, mahdollisuuden kohdennetusti etsiä nettisivustoilta lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia sekä oikeuden tallentaa hetkellisesti lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia. Lisäksi INHOPE-vihjepalveluverkoston vihjepalvelun tulisi olla Suomessa oikeus välittää palveluntarjoajalle se url-osoite, jossa laiton materiaali sijaitsee. Tämän laajennuksen lisäämisen lakiin tältä osin ehdotamme tehtäväksi seuraavasti:

1. Pelastakaa Lapset, INHOPE-vihjepalveluna, tunnustetaan laissa toimijana, joka yhteistyössä viranomaisten kanssa torjuu lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia ja toimintaa (esim. grooming) digitaalisissa ympäristöissä ja jolla on lain mukaan oikeus tehdä tätä työtä. Pelastakaa Lapset esittää, että laissa tulisi vähintään mainita, että matalan kynnyksen vihjepalvelua ylläpitää Suomessa INHOPE-vihjepalveluverkoston kuuluva, vakiintunut toimija. Esitettyä laajennusta tukee Euroopan komissiolle teetetty tutkimus¹ vuodelta 2020. Pelastakaa Lapsilla on Suomen ainoa INHOPE-verkoston kuuluva vihjepalvelu, joka siten toimii yhteistyössä muiden vihjepalveluiden ja Interpolin kanssa, ja toimintaa on ollut vuodesta 2002 lähtien. INHOPE-vihjepalveluilla on tarkat laatustandardit, joiden mukaan ne toimivat.
2. Pelastakaa Lapset esittää lakiin lisäystä siten, että INHOPE-vihjepalveluverkoston kuuluvan vihjepalvelun tulisi olla Suomessa oikeus välittää palveluntarjoajalle se url-osoite, jossa laiton materiaali sijaitsee.

¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/study-framework-best-practices-tackle-child-sexual-abuse-material-online>

3. INHOPE-vihjepalveluverkoston kuuluvalla vihjepalvelulla Suomessa tulee olla lain mukaan mahdollisuus kohdennetusti etsiä nettisivustoilta lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia. Tällä tavoin voimme suojata lapsen oikeuksia proaktiivisesti.
4. INHOPE-vihjepalveluverkoston kuuluvalla vihjepalvelulla Suomessa tulee olla lain mukaan oikeus tallentaa hetkellisesti lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia, jotta materiaalia voidaan poistaa tehokkaammin verkosta. Hetkellinen tallentaminen mahdollistaisi materiaalin syöttämisen manuaalisesti esimerkiksi INHOPE-vihjepalveluverkoston käyttämään ICCAM-järjestelmään tilanteissa, joissa materiaalin syöttäminen ei ole muulla tavalla teknisesti mahdollista.

Rangaistusasteikot

Pelastakaa Lapset kannattaa sitä, että törkeä lapsen raiskaus olisi lähtökohtaisesti vakavampi rikos kuin törkeä raiskaus. On hyvä, että laki ottaa huomioon, sen että jos vanhempi, vanhemman asemassa oleva tai muu lapselle merkittävä aikuinen kohdistaa lapsen seksuaaliväkivaltaa, tämä on törkeä tekemuoto, koska tällöin tekijänä on henkilö, johon lapsen pitäisi voida turvautua. Pelastakaa Lapset katsoo, että tällaisen, lapselle läheisen henkilön, tekemä seksuaaliväkivallan teko (lapsen raiskaus) tulisi aina tuomita törkeänä kaikkien lasten kohdalla, myös yli 16-vuotiaiden lasten kohdalla. Esityksessä mainittu ”yksittäinen lyhytkestoinen teko” ei Pelastakaa Lasten mielestä ole peruste olla pitämättä tekoa törkeänä.

Pelastakaa Lapset esittää, että ankaroittamisperusteena kaikissa lapsiin kohdistuneissa teoissa huomioidaan teon tallentaminen. Seksuaalirikoksen tallentamisella ja materiaalin leviämällä tai leviämisen pelolla voi olla kauaskantoiset seuraukset seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle lapselle ja hänen läheisilleen.

Pelastakaa Lapset esittää huomiona, että jos henkilö on tehnyt alle 18-vuotiaaseen henkilöön kohdistuneen seksuaalirikoksen, näiden rikosten tulisi näkyä rikosrekisteriotteella, kun henkilö hakeutuu opiskelemaan, työskentelemään tai tekemään vapaaehtoistyötä lasten kanssa.

Käytetty terminologia

Pelastakaa Lapset suosittaa käyttämään lapsen oikeuksia kunnioittavaa ja mahdollisimman selkeää terminologiaa. ECPAT International on yhteistyössä viranomaisten ja eri toimijoiden kanssa julkistanut kattavan terminologiaohjeistuksen ([Luxembourg guidelines](#)) lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvästä sanastosta.

Lisätietoja:

Tanja Simola

erityisasiantuntija, Lasten Suojelu ja Nettivihje

Pelastakaa Lapset ry

p. 0504011547

tanja.simola@pelastakaalapset.fi